

Tillitsfulla relationer, lärare och elev

Ulf Jederlund om det relationsstärkande arbetet – transkribering av ljudfil

Jag heter Ulf Jederlund, jag har en bakgrund som musikpedagog och musikterapeut, har jobbat i många år ute i verksamheterna. Jag har också jobbat mycket som handledare i skolan och i förskolan kring utvecklingsfrågor runt elever i särskilda behov och lärares samarbete. I dag jobbar jag på specialpedagogiska institutionen på Stockholms universitet där jag bedriver ett doktorandforskningsprojekt om skolutveckling runt inkludering och lärares samarbete i de här frågorna. Den här lilla ljudfilen handlar om kvalitet i lärare/elev-relationer kopplat till studiero i skolan. Utbildning och lärande sker i skolan i möten mellan människor. Det är en komplex väv av interaktioner och relationer mellan lärare och elever, och mellan elever. Det mellanmännsliga påverkar allting som vi gör i skolan. Det går liksom inte att tänka bort det som någonting som är utöver undervisningsuppdraget, utan det är helt enkelt en del utav undervisningsuppdraget. För det första tänker jag att kunskap och förståelse behövs om att kvalitet i lärare/elev-relationer är viktigt. Att eleverna känner tillit till lärarnas goda vilja och omsorg, och deras pedagogiska intentioner är helt avgörande för deras engagemang och delaktighet i skolan. Och också för om de kan lyssna och ta till sig de kunskaper och värden som lärarna och skolan förmedlar och står för. Man kan bara gå till sig själv, hur öppen att lyssna och ta till sig ett budskap eller lära sig nya saker är man tillsammans med någon som man inte har förtroende för och känner tillit med. Eller om man känner sig otrygg tillsammans med den här personen. Så en ofrånkomlig del av lärarjobbet handlar helt enkelt om relationellt ledarskap. Vi vet från omfattande internationell skolforskning betydelsen av att utveckla kvalitet i lärare/elev-relationer om vi vill stärka elevernas lärande. Stödjande, ömsesidiga och samarbetsinriktade lärare/elev-relationer är starkt associerade med elevers motivation och med deras känsla av delaktighet i klassrummet. Såna relationer pratar forskarna om

som relationer präglade av high level of support och low level of conflict. Såna relationer är också starkt associerade med samarbete i klassrummet, goda kamratrelationer, elevers self-efficacy och i slutändan deras måluppfyllelse. Self-efficacy handlar om elevernas egna tankar om sina möjligheter att lyckas i skolan. Alltså eleverna egna förväntningar på det egna lärandet. De egna förväntningarna är den enskilt starkaste faktorn av alla i sån skolforskning som tittar på olika påverkans effekter på måluppfyllelse, som har det allra starkaste sambandet till hur det faktiskt kommer gå för eleverna i skolan. Och just goda lärare/elev-relationer är inte minst viktigt för att stärka elevernas tro på den egna skolgången. Allra mest gäller detta för de elever som kämpar mest i sitt lärande och med det sociala samspelet i skolan, med kamrater och vuxna. Ju fler utmaningar i lärandet och ju lägre relationell förmåga eleverna själva har i givna situationer, desto viktigare blir lärarnas relationella arbete och deras egna relationella förhållningssätt. Forskning visar också att när elever och lärare uppfattar relationen som mindre stödjande och konfliktfylld, då pratar man om low level of support och high level of conflict. Så är det associerat med sånt som låg måluppfyllelse och skolmisslyckanden. Som att få gå om en klass, skolk, skolavhopp och upplevelser av avvisande, mobbning och utåtagerande beteende. Jaha, hur gör man då? Hur utvecklar man goda och tillitsfulla relationer till eleverna genom sitt relationella förhållningssätt? En första nyckel är att visa att man ser eleven som en unik person och att man är intresserad, genuint intresserad av både elevens lärande och eleven som person. Att man har höga sociala och pedagogiska förväntningar och visar personlig omsorg om eleven. Eller som eleverna ofta uttrycker det själva, att man bryr sig. Relationellt förhållningssätt innebär att läraren bryr sig om eleven och respekterar eleven som en kompetent och ansvarig person, och har förtroende för att eleven kan lära och utvecklas. Ett annat sätt att beskriva relationell lärarkompetens är att tala om att lärare behöver utveckla både ett pedagogiskt språk och ett personligt språk i samspel med eleverna. Det pedagogiska språket, det är det didaktiska och pedagogiska

lärartilltalet , själva undervisningsspråket och som är riktat till alla elever. Det personliga språket det är något som pågår underliggande och parallellt, och talar mer individuellt och varierat till varje elev. Att varje elev känner sig sedd och förstådd av lärarna är helt centralt. Det handlar om ett personligt bemötande där både icke verbal och verbal kommunikation är viktig. Det kan handla om ett ögonkast, kroppsspråk som en nickning, ett hej, en fråga. Att man uppmärksammar eleven, att man visar intresse. Att man bekräftar att man ser elevens situation eller tillstånd. ”Jaha, jag förstår, du kanske behöver hjälp. Det kanske är något jag kan göra”. Att man ställer sig nära eleven, att man kommer fram, sätter sig ner på huk, eller att man går därifrån. Att man hela tiden har ett samspel med eleven där man känner av vad som behöver göras, att man checkar av under arbetets gång att man har eleverna med sig. Att man visar eleverna att det är viktigt för mig som lärare att jag har eleverna med mig. Att jag som lärare intresserar mig för elevens perspektiv och kan se på deras skolsituation och lärandet liksom genom deras ögon är viktigt. När elever uppfattar att lärare gör det, då stärks deras tillit till att lärarna både vill och kan hjälpa dem att lyckas. Om lärares personliga språk över tid däremot upplevs som negativt av eleverna, som kritiserande, nedlåtande, eller negligerande till exempel, så kan det däremot få mycket dåliga konsekvenser för elevernas tillit till lärarna och till hela skolsituationen. En annan del i det relationella förhållningssättet för att skapa tillitsfulla relationer, det är att vara medveten om att man samlar på goda gemensamma erfarenheter, att man tar vara på framgångar och glädjeämnen tillsammans med elever och så att säga se till att vi har dem tillsammans. Forskarna kallar det där för peak performance i relationer. Här är den pågående dialogen ... alltså återkopplingen om och i lärandet mellan lärare och elev oundgänglig. Att man lyfter upp det som gått bra, att man framhåller elevens kompetenser och den utveckling som alltid ändå har skett. Att man pratar om varför något funkade bättre, och man kan bekräfta och säga att ”det där ska vi göra mer av”. Och frågar eleven om hur något kan göras annorlunda så det blir ännu bättre nästa gång. Och hur

jag kan hjälpa till då. Och att man förstår tillsammans när och var eleven stöter på problem i lärandet. Var det blev svårt, var man körde fast och så vidare. Ytterligare en viktig aspekt i att bygga tillitsfulla relationer är att lärare tar ansvar för och vårdar relationerna mellan lärare och elever. Det innebär att lärarna behöver vara noga med att hantera samarbetsvårigheter och lösa konflikter när såna uppstår. I vardagen högt tempo i skolan och mycket som händer så kanske man ibland glömmer av det och bara kör på. Man kanske tänker att ”det där var väl inte så farligt, eller det har gått över”, men även om man som vuxen känner och tänker så, så är det faktiskt möjligt att eleverna sitter med en annan känsla. Och om man missar det, då riskerar man att elevernas förtroende för en sjunker och tryggheten också. Detta gäller både konflikter mellan lärare och elever och mellan elever. Alla konflikter påverkar ju studieron i klassrummet och möjligheten att lära. Man kan bara gå till sig själv här också, hur bra funkar man egentligen på jobbet om man har en pågående konflikt med en viktig kollega eller med sin chef? Hur bra koncentrerar man sig då? Om man däremot tar samarbetsvårigheterna på allvar och arbetar tillsammans och finner vägar ut ur konflikten, då förstärks kvaliteten i relationen. Man har kommit varandra närmare och gjort goda gemensamma erfarenheter av att det går att förändra och att förbättra. I sammanhanget är det värt att påpeka att det är de vuxna i skolan som har ansvaret för att konflikter och samarbetsvårigheter identifieras och tas omhand. Det ansvaret kan vi aldrig lägga på eleverna.